

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Udrag fra Tredie Brev til en højvelbaaren Herre. 1743

Citation: Holberg, Ludvig: "Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. BILLESKOV JANSEN ; Volmer Rosenkilde , Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 226. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-holberg12-shoot-idm140252801157856/facsimile.pdf> (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret

DET TREDIE BREV

trænger sig ind i Sindene. I Spanien for Eksempel, hvor der tilsyneladende er lige saa mange Helgener som Mennesker, ser flere ud til at være kristne; i England er der maaske flere der i Virkeligheden er det. Englænderne spytter nemlig ud med hvad de har paa Hjerte, for de synes det er foragteligt at tænke ét og sige noget andet; men de andre hykler for Gud, enten det saa er fordi de er bange for at blive straffet eller de haaber at opnaa noget ved det, og de udbreder ofte med Ild og Sværd den Religion de paa Bunden ikke kan fordrage. Forestil Dem hvordan de to Folkeslag vil tage sig ud i Guds Øjne – han trænger jo ind i Hjertets lønlige Krog. Lad paa Dommedag de Mennesker møde for Domstolen som af et fromt Hjerte har forsket i den hellige Skrift, men som paa Grund af deres svage Dømmekraft er kommet til de forkerte Resultater; og lad saa ogsaa de Mennesker møde som enten ikke har gidet tænke over dette vigtige Problem, eller som i deres inderste Hjerte griner ad den Religion som de officielt bekender sig til og

med himmelvendte Øjne og gudelige Ord
vil hykle en Fromhed som ej i Hjertet bor.

Som sagt, lad dem fremstaa for Guds Domstol. Saa er det ikke svært at gætte hvad Dommen bliver,

naar fra sin Stjerneborg paa Menneskenes Færd
den høje Dommer ser, og dømmer hver især.

Man kan se mange Eksempler paa hyklet Fromhed i Spanien, hvor denne hæslige Forstillelse gaar i Arv fra Forældre til Børn, og hvor man har afsløret Præster, Biskopper og selv Forhørsdommere som hemmelige Tilhængere af den mosaiske Tro.

Jeg har bestemt ikke noget imod dem som ønsker at blive frelst; men jeg kan ikke fordrage dem der udadtil hos andre angriber det som de i deres inderste Sind finder rigtigt, eller som offentligt gaar ind for hvad de griner ad naar de er for sig selv. Det første er at fejle, og det er kun

LÆSNING

menneskeligt; men det andet er aabenlyst at gøre Grin med Vorherre, og det kræver Straf. For at det ikke skal se ud som om jeg aabenlyst tager Kætterne i Forsvar, skelner jeg mellem dem der tager fejl i ond Tro og dem der gør det i god Tro. De første fordømmer jeg (for saa vidt som de i det hele taget eksisterer); de sidste har jeg Medlidenhed med, undtagen hvis de gør Propaganda for deres Fejltagelser, for saa maa man straffe dem for at have forstyrret den offentlige Ro og Orden. Kun fra det Synspunkt kan Intolerance undskyldes; for alt hvad der bringer Samfundsordenen i Ulave maa Samfundet undertrykke med sine Love. Derfor straffer Staternes Regeringer med Rette Mord, Røveri, Tyveri og lignende Forbrydelser, mens andre Fejl som Gerrighed, Utaknemmelighed, Graadighed, Ødselhed og gale Overbevisninger ikke bliver bragt for Retten hos dem, men kun sorterer under den guddommelige Domstol. Den hellige Skrift viser ogsaa at der før i Tiden har været Dødsstraf for at dyrke Afgudsbilleder. Men det var det jødiske Samfunds teokratiske Styreform der medførte dette; for at dyrke Hedningernes Guder var det samme som at gøre Oprør mod Gud, Jødefolkets Konge. At dyrke fremmede Guder var derfor for dem det samme som at forkaste deres eget Samfunds Øvrighed, hvad der uvægerlig maatte føre til Samfundets Ødelæggelse. Derfor blev der ogsaa tit slaaet haardt ned paa mindre Forbrydelser, mens de større gik fri for Straf, hvis de var mere af teoretisk end praktisk Art. Derfor tolererede man Saddukæerne, som ikke troede paa Opstandelsen og paa Tilstedeværelsen af Aander, mens andre fik Dødsstraf for den mindste Forsømmelse af Ceremonierne. Man ser heraf hvem det er jeg ikke synes man bør vise Tolerance overfor; det er nemlig udelukkende dem som er Tilhængere af Ideer der er vendt imod Statsmagten. Man bør ikke vise Tolerance over for Katolikker, for de er selv intolerante og søger baade ved Magt og List at udbrede deres Lære. Og man bør ikke vise Tolerance over for Religionsfanatikere, for de nægter

DET TREDIE BREV

at aflægge Lydighedsed og kaster et Samvittighedens Slør over deres Obsternasighed.

Matematikken har jeg ikke givet mig af med. Men jeg har interesseret mig meget for Himmellegemernes Fysik og har læst alt hvad der er skrevet om dette Emne, for saa vidt som jeg kunde kapere det. Jeg er i Tvivl om hvorvidt det er Newtons eller Descartes' Teorier der er de rigtige, saa jeg har ikke sluttet mig til nogen af dem. Dog kan jeg ikke faa Descartes' Hvirvler ud af Hovedet; hans Hvirvelteori er jo saa let at selv Børn og gamle Kællinger kan indse at Solens Omdrejning nødvendigvis maa faa en saadan Virkning. De uvidende og ulærde betragter derimod Newtons Tiltrækningskraft som én eller anden Form for magisk Kraft og har svært ved at begribe hvordan Solen, der udsender saa mange Ildstrømme, samtidig kan tiltrække Planeterne, da det jo er naturstridigt at kunne puste og suge ind paa én Gang. Da Descartes' Teori er mere sandsynlig og meget lettere at forstaa, og da vi ikke kan finde mere sandsynlige Aarsager til Planeternes Cirkelgang, saa mener jeg at vi skal holde fast ved denne Teori. Hvis der saa viser sig Fænomener som synes at modbevise den, som for Eksempel Kometerne elliptiske Baner, saa maa det henføres til andre Aarsager som vi ikke har fundet frem til, eller til særlige Egenskaber ved Kometerne. Jeg vil ikke udtale mig mere om dette Emne, for det er jeg ikke kompetent til. Kun dette ene: Kometerne Anomali strider ikke mindre mod Newtons System end mod Descartes' Hvirvelteori. Hvis man nemlig spørger hvorfor Kometerne bevæger sig ligeud, mens de andre Himmellegemer roterer i en Cirkelbevægelse omkring Solen, saa kan man drille Newtonianerne med et lige saa vanskeligt Spørgsmaal, nemlig: Hvordan kan en Komet, naar den er kommet i Nærheden af Solen, igen fjerne sig og gaa tilbage ad samme Vej? For hvis Solen tiltrækker Himmellegernerne, saa vil den, hvis en Komet kommer i Nærheden af den, helt optage denne i sig paa Grund af Tiltrækningskraften. Newton har imidlertid forudset Ind-